

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Козак Ю.Г.

“ ___ ” _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 6.05052 Міжнародні економічні відносини

за освітньою програмою «Міжнародна економіка»

на тему: **«Стан та перспективи підвищення ефективності експортної діяльності підприємства приладобудівної галузі (на прикладі ТОВ «Телекарт-Прилад»)»**

Виконавець:

студентка ФМЕ, гр. 43

Антоненко Юлія Анатоліївна

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н, професор кафедри МЕВ

Козак Юрій Георгійович

/підпис/

ОДЕСА – 2020

АНОТАЦІЯ

Антоненко Юлія Анатоліївна, «Стан та перспективи підвищення ефективності експортної діяльності підприємства приладобудівної галузі (на прикладі ТОВ «Телекарт-Прилад»)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 6.05052 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародна економіка», - Одеський національний економічний університет – Одеса, 2020 рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження виступає експортна діяльність ТОВ «Телекарт-Прилад».

У роботі розглядаються теоретичні аспекти ефективності експортної діяльності підприємства, визначаються фактори, що впливають на експортну діяльність підприємства, досліджено методи оцінки експортної діяльності підприємства.

Проаналізовано сучасний стан організації експортної діяльності на ТОВ «Телекарт-Прилад». Проведено SWOT-аналіз. Визначено чинники та проблеми експорту підприємства. Оцінено показники експортної діяльності ТОВ «Телекарт-Прилад»

Запропоновано напрями удосконалення експортної діяльності ТОВ «Телекарт-Прилад» зокрема за рахунок впровадження відділу зовнішньоекономічних зв'язків та реорганізації системи управління експортом.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, фактори експорту, показники експорту, оцінка експортної діяльності, ТОВ «Телекарт-Прилад».

ANNOTATION

Antonenko Yuliia, «The state and prospects of increasing the efficiency of export activity of the instrument-making industry enterprise (on the example of LLC «Telecart-Prilad»)»

Qualification work for the Bachelor's Degree in the specialty 6.05052 "International Economic Relations" under the International Economics program, - Odessa National University of Economics - Odessa, 2020.

Bachelor's qualification work consists of three sections. The object of the study is export activity of LLC "Telecart-Prilad".

The theoretical aspects of the efficiency of the export activity of the enterprise are considered in the work, the factors influencing the export activity of the enterprise are determined, the methods of estimation of the export activity of the enterprise are investigated.

The current state of organization of export activity at LLC "Telecart-Prilad" is analyzed. A SWOT analysis was performed. The factors and problems of export of the enterprise are determined. The indicators of export activity of LLC "Telecart-Prilad" were estimated.

The directions of improvement of export activity of LLC "Telecart-Prilad" are offered in particular due to implementation of department of foreign economic relations and reorganization of export management system.

Keywords: foreign economic activity, export, export factors, export indicators, estimation of export activity, LLC "Telecart-Prilad".

ЗМІСТ

	Стор
ВСТУП.....	4
Розділ 1 Теоретико-методичні аспекти дослідження ефективності експортної діяльності підприємств приладобудівної галузі	7
1.1. Визначення поняття економічної ефективності експорту та показники, що її визначають	7
1.2. Основні фактори, що впливають на ефективність експортної діяльності підприємства	11
1.3. Методи оцінки експортної діяльності підприємства	19
Висновки до розділу 1	23
Розділ 2. Аналіз ефективності експортної діяльності підприємства ТОВ «Телекарт- Прилад».....	25
2.1. Сучасний стан експортної діяльності підприємства ТОВ «Телекарт- Прилад» як суб'єкта ЗЕД.....	25
2.2. Аналіз впливу економічних факторів на ефективність експортної діяльності ТОВ «Телекарт- Прилад».....	36
2.3. Оцінка ефективності експортної діяльності ТОВ «Телекарт- Прилад».....	41
Висновки до розділу 2.....	4
Розділ 3 Шляхи підвищення ефективності експортної діяльності ТОВ «Телекарт- Прилад».....	46
3.1. Оптимізація організаційної структури як чинник покращення експортної діяльності ТОВ «Телекарт-Прилад»	46
3.2. Підвищення експортного потенціалу ТОВ «Телекарт-Прилад» в приладобудівній галузі	52
Висновки до розділу 3.....	1
ВИСНОВКИ	3
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	8
ДОДАТКИ.....	3

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток ринкових відносин в Україні зумовлює діяльність підприємств, умов їх функціонування на ринку. Тому підприємствам для того, щоб вижити, необхідно правильно визначати свою стратегію та тактику поведінки на ринку та систематично проводити управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Встановлення ринкових умов зумовлює потребу підвищення ефективності діяльності підприємства. Підвищення ефективності від експортних операцій підприємств є одним з основних питань у період переходу до ринкових відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його товарів на ринку.

В умовах ринкової економіки важливого значення для виробників, поряд з виробничим процесом, набуває питання побудови ефективної експортної діяльності. Особливо гостро дана проблема постає у галузі приладобудування, так як ця галузь тільки набирає обороти і вважається однією з найперспективнішою в економіці нашої держави, адже ця галузь наукомістка та відображає стан науково-технічного розвитку країни, який є одним з важливих критеріїв її конкурентоздатності на міжнародному ринку.

Дослідження проблем розвитку експортних відносин розглядалися в працях багатьох вчених, таких як Бутинець Ф.Ф., Кириченко О.А., Криницький Р.І., Лахтіонова Л. Р. Хаусмана, Ю.Г. Козака, Н.В. Логвінової, В.В. Козика, Гайченя М.А., Дроздова Г.М., В.Мосейко та інших.

Не зважаючи на розгорнуті дослідження як вітчизняних, так і сучасних науковців, залишаються відкритими питання ефективності експортної діяльності підприємств галузі приладобудування.

Метою роботи є дослідження теоретико-методичних основ ефективності експортної діяльності підприємства, розробка напрямків щодо удосконалення ефективності експортної діяльності підприємства на основі аналізу його міжнародної діяльності та оцінки основних показників.

Відповідно до поставленої мети завданнями кваліфікаційної роботи є:

- визначити економічний зміст терміну «ефективність експортної діяльності підприємства»;
- проаналізувати економічні фактори експортної діяльності підприємства приладобудівної галузі;
- визначити методичку оцінки ефективності експортної діяльності підприємства;
- здійснити аналіз експортної діяльності підприємства ТОВ «Телекарт-Прилад»;
- розкрити вплив позитивних та негативних чинників на здійснення експортної діяльності ТОВ «Телекарт-Прилад», надати SWOT-аналіз підприємства;
- проаналізувати рівень ефективності експортної діяльності підприємства ТОВ «Телекарт-Прилад»;
- розробити заходи щодо нарощування експортного потенціалу ТОВ «Телекарт-Прилад» в приладобудівній галузі;

Об'єктом дослідження виступає експортна діяльність ТОВ «Телекарт-Прилад».

Предметом дослідження виступають теоретичні аспекти та практичні рішення щодо удосконалення ефективності експортної діяльності підприємств приладобудівної галузі.

Вихідними даними для дослідження і розробки поставлених задач стали наукові статті науковців та практиків, монографії, періодичні видання, статистична звітність підприємства та внутрішня документація підприємства.

Методи дослідження. При написанні випускної роботи було використано загальнонаукові та спеціальні методи: узагальнення та синтезу, порівняльного, статистичного та економічного аналізу, графічний методи (для наочного схематичного зображення результатів дослідження) та табличний методи (систематизація та групування аналітичних результатів зовнішньої торгівлі ТОВ «Телекарт-Прилад»), метод SWOT-аналізу.

Робота здійснена з використанням офісного пакету MS Office - Microsoft Excel.

Практичне значення результатів полягає в наданні рекомендацій підприємству ТОВ «Телекарт-Прилад» щодо підвищення рівня ефективності експортної діяльності.

За результатами виконання випускної роботи бакалавра **опубліковано** дві наукові статті:

1. Антоненко Ю.А., Козак Ю. Г. Підвищення ефективності експортної діяльності підприємства приладобудівної галузі/ Ю.А. Антоненко, Ю. Г. Козак // «Минуле, Сучасне, Майбутнє»: збірник наукових робіт за підсумками студентської науково-практичної конференції факультету міжнародної економіки. – Одеса: ОНЕУ, 2020. – Вип. 10. – с.357-360
2. Антоненко Ю.А., Чернишова Л.В. Аналіз фінансової стійкості та платоспроможності підприємства ТОВ «Телекарт-Прилад» / Ю.А. Антоненко, Л.В. Чернишова // «Минуле, Сучасне, Майбутнє»: збірник наукових робіт за підсумками студентської науково-практичної конференції факультету менеджменту, обліку та інформаційних технологій. – Одеса: ОНЕУ, 2020. – Вип. 10. – с.166-170

Обсяг та структура роботи: дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновку списку використаних джерел та одного додатку. Повний обсяг роботи складає 74 сторінки, у тому числі рисунків 11 та таблиць 22.

ВИСНОВКИ

В ході даної роботи аналізувалися такі поняття як зовнішньоекономічна діяльність та ефективність експорту. Після проведення дослідження можна розробити теоретичні та практичні пропозиції щодо розвитку ефективності експортної діяльності підприємства приладобудівної галузі ТОВ «Телекарт-Прилад», можемо зазначити:

✓ Зовнішньоекономічна діяльність є одним із чинників розвитку національного господарства країни в якій відбуваються експортно-імпортні операції; це діяльність суб'єктів господарської діяльності країни-резидента та іноземних суб'єктів господарської діяльності, що побудована на взаємовідносинах між ними і здійснюється як на території держави, так і за її межами. Напрямки, форми та методи зовнішньоекономічної діяльності підприємства визначаються згідно із цілями та задачами підприємства щодо його функціонування та розвитку на міжнародному ринку.

✓ Суттєвим чинником, що стримує ефективний розвиток галузі приладобудування в Україні, все ще залишається недостатність наукового обґрунтування організаційно-економічних механізмів підвищення ефективності збутової, зокрема експортної, діяльності. Тому питання організації стабільного ринку та формування експортної політики держави виходять на перший план.

✓ Для покращення динаміки експорту України пропонуються наступні кроки: підвищення якісних показників кінцевої продукції та зниження її вартості, покращення інвестиційного клімату в країні, застосування інноваційних технологій, поширення державних програм підтримки вітчизняного виробника, введення податкових пільг для вітчизняних високотехнологічних підприємств, покращення інфраструктури тощо.

✓ Фактори, що впливають на ефективність експортної діяльності існують різні, але найголовніші – це зовнішні та внутрішні фактори впливу на експортну діяльність. До внутрішніх чинників відносять: масштаби зовнішньоекономічної діяльності; витрати; складність продукції; досвід; контроль. До зовнішніх

чинників підприємств відносять: економічна свобода; конкуренція; економіко-політичний стан у державі; ризики.

✓ Підприємство «Телекарт-Прилад» – одна з провідних компаній України у сфері розробки і виробництва електроприладів і радіоелектронної апаратури побутового і спеціального призначення. Вона спеціалізується також на створенні для кожного приладу унікального програмного забезпечення.

✓ Лише незначна частина товарного асортименту продукції постачається в інші країни. Підприємство найбільше експортує : електронні лічильники, пластикові картки, касові апарати та ін.

✓ Експортні операції підприємства здійснюються переважно з партнерами з країн СНД та Центральної Азії. Найбільш значними торговельними партнерами з експорту продукції у 2017 році були наступні країни: Білорусь (23%), Молдова (14 %), Болгарія (18 %), Азербайджан (14 %), Казахстан (7 %), Латвія (17 %) та Китай (8%) (рис. 2.3.). У 2019 відбулися незначні зміни у географічній структурі експорту продукції ТОВ «Телекарт-Прилад», а саме у відсотковому співвідношенні експорт продукції до Білорусії збільшився майже на 4%, до Молдови – на 2%, до Латвії – на 0,3%, але в то й же час експорт продукції до Азербайджану зменшився на 2%, до Казахстану – на 0,7%, до Китаю – на 1,6% та до Болгарії – на 0,7%. Найбільша питома вага експортних поставок у 2017 році та 2019 роках приходить на Білорусь - 23% та 27% відповідно.

✓ Аналіз показників господарської діяльності свідчить про стабільне збільшення валового прибутку ТОВ «Телекарт-Прилад» протягом останніх чотирьох років 2016-2019 рр., проте разом з цим спостерігається збільшення кредиторської заборгованості та ненормативні показники фінансовою стійкості, що говорить про нераціональне використання заводом власних ресурсів та наявність потреби вдосконалення виробничо-збутових механізмів. Для досягнення позитивного ефекту підприємству необхідно максимізувати внутрішні можливості, воно повинне забезпечити собі технологічну та економічну ефективність не нижче галузевої.

✓ За останні два роки ми можемо побачити позитивні зміни в фінансово-господарській діяльності підприємства. В 2019 році значно зросли обсяги реалізації продукції та становили 168368 тис. грн., що на 101,1 % більше ніж у 2018 р. і на 169,8 % більше ніж у 2016 р. Негативною тенденцією є ріст дебіторської та кредиторської заборгованості, що за 4 роки вирости на 262,8 % та 415,7 % відповідно. Таке явище ставить під загрозу ліквідність та платоспроможність організації.

✓ Незважаючи на значний ріст експортного доходу (+334 % за три роки), прибутковість експортної діяльності трохи знизилася (-0,4 %) та склала 1143 тис. грн у 2019 році. На це вплинув значний зріст собівартості експортної продукції (+261,3 % порівняно з 2017 р.), а також підвищення транспортних витрат (+33,3 %). Проте, до позитивних явищ також можна віднести зменшення організаційних витрат, які становили в 2019 році 90 тис. грн., що на 29,1 % менше ніж у 2017 році.

✓ Для аналізу впливу економічних факторів на експортну діяльність підприємства ТОВ «Телекарт-Прилад» використали метод SWOT-аналізу. SWOT-аналіз є основою для розробки напрямків підвищення ефективності експортної діяльності підприємства.

✓ Можна зродити висновок, що динаміка експорту продукції підприємства з 2016 по 2019 рр. значно збільшилась. Загалом за останні 4 роки експорт продукції виріс на 322,9 % та становив 100856 тис. грн. в 2019 році. Крім того, питома вага експорту в загальному обсязі реалізації складає 59,9 % в 2019 р., тобто на 28,4 % більше ніж у 2016 р. і на 2,2 % більше ніж у 2018 р.

✓ Логістика приладів знаходиться під повним контролем компанії. Підприємство доставляє свою продукцію всім замовникам автомобільним транспортом (70%), морським (18%) та залізничним транспортом (12%).

✓ За останні 4 роки ефективність діяльності ТОВ «Телекард-Прилад» значно покращилася, що підтверджується стрімким ростом чистого прибутку підприємства (рис. 2.6). Якщо в 2016 році валовий прибуток складав 7778 тис. грн., то чистий прибуток склав лише 3869 тис. грн., що свідчить про значний

рівень витрат. В 2019 р. ситуація виправилася і чистий прибуток виріс на 239 % порівняно з 2016 р., а також було значне збільшення валового прибутку (на 393 %).

✓ Аналіз експортної діяльності ТОВ «Телекарт-Прилад» який є одним з лідерів серед приладобудівних підприємств в Україні, дозволив виділити певні недоліки у діяльності компанії, які потребують обґрунтування та вирішення у найближчій перспективі. Основними напрямками удосконалення зовнішньоекономічної діяльності та нарощування експортного потенціалу підприємства є:

1) Вдосконалення маркетингової політики. а саме поліпшити рівень цільової реклами, це дасть можливість розширити коло своєї потенційних клієнтів, а також активна участь у міжнародних виставках та конференціях дасть змогу збільшити свій експортний потенціал.

2) Зниження собівартості експортної продукції. Конкурентні позиції у міжнародній торгівлі проявляються також через механізм цін. Їх рівень на зовнішніх ринках продовжує залишатись діючим важелем управління чи ослаблення позицій експортера. Собівартість товарів залишається високою, потрібно працювати на пониження витрат на виробництво. Для ТОВ «Телекарт-Прилад» запропоновані основні напрямки для зниження собівартості продукції, які потребують більш детального аналізу, а саме: підвищення технічного рівня виробництва, збільшення продуктивності праці, покращення використання сировини та матеріалів, зменшення логістичних витрат сировини, збільшення обсягів виробництва продукції.

3) Удосконалення збутової діяльності підприємства. - для значного збільшення збутової діяльності підприємству запропоновано розширити ринки збуту, в умовах вільної торгівлі найголовнішим імпортером продукції ТОВ «Телекарт-Прилад» можуть стати країни ЄС, а також було запропоновано розширити асортимент продукції телекомунікаційної продукції.

Всі запропоновані вище напрямки можуть збільшити дохід від експортної продукції у 1,5 рази, а сама на 160 000 грн. на рік.

✓ Розглянуті основні напрямки вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «Телекарт-Прилад», зокрема проведено аналіз вдосконалення організаційної структури як чинник покращення експортної діяльності ТОВ «Телекарт-Прилад», де виявлено: по-перше, однією з пропозицій оптимізація організаційної структури - є зміна структури управління на лінійну. Вона простіша в керуванні, має чіткий розподіл обов'язків між працівниками відділу. Кожен відділ на підприємстві виконує задачі, що були йому поставлені, при чому вони повинні вирішуватися в обговорений термін часу. По-друге, на сучасному етапі розвитку, ТОВ «Телекарт-Прилад» потребує вдосконалення організаційної структури, що відповідає за експортні операції, а саме, створення відділу зовнішньоекономічних зв'язків. Підприємству запропонована можлива схема відділу зовнішньоекономічних зв'язків. Кожен із секторів має конкретні завдання і виконує відповідні функції.

✓ Сьогодні перед українськими підприємствами приладобудування постає актуальне завдання не втратити позиції на світовому ринку, а також збільшити свою долю за умов конкуренції з іноземними компаніями. Запропоновані заходи щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності приладобудівних підприємств можуть бути використані та запроваджені вітчизняними компаніями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Сіваченко І.Ю. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник; 2-ге вид., перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006.- 792 с.
2. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" // ВВР України. — 1991. — № 29. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
3. Уханова І.О., Іщук К.В. Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства в умовах кризи *International Scientific Journal* [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.internationalnauka.com/>
4. Державна служба статистики України. Зовнішньоекономічна діяльність, [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukrstat.org/operativ/menu/menu_r/zed.htm
5. Промисловий комплекс України: розвиток і розміщення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/geograf/23963/>
6. Матвійчук І.О. Сучасний стан та перспективи розвитку приладобудування в Україні/ І.О.Матвійчук// Всеукраїнський науково-виробничий журнал.- 2013.-№3.-360-365.
7. Офіційна сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Бондарева Т.І. Оцінка ефективності експортної діяльності підприємства / Т.І. Бондарева, А.І. Осадчук // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2011. – № 3(15). – С. 91-104
9. Гаркуша О.А. Оцінка ефективності експортної діяльності виробничих підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/publ2003/fem/garkusha.pdf>

10. Лебідь І.Г. Ефективність механізмів управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств: базові підходи та методологія оцінки // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – № 101. – Т. 2. – С. 128-134
11. Безрукова Т.Л. Классификация показателей оценки эффективности экономической деятельности промышленного предприятия / Т.Л. Безрукова, А.Н. Борисов, И.И. Шанин // Общество: политика, экономика, право. – 2012. – № 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dom-hors.ru/issue/per/2012-1/bezrukova-borisov-shanin.pdf>
12. Бондаренко А.В. Оценка факторов эффективности экспорта предприятия / А.В. Бондаренко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.confcontact.com/2012_03_15/ek1_bondarenkoAV.php
13. Бондаренко А.В. Повышение эффективности российского экспорта в условиях глобализации / А.В. Бондаренко // Вестник СГСЭУ. – 2013. – № 3(47). – С. 166-170
14. Дубков С. Формирование и оценка экспортного потенциала промышленных предприятий / С. Дубков, С. Дадалко, Д. Фоменок // Банковский вестник. – 2011. – № 28(537). – С. 29-35
15. Печеркина Е.В. Классификация факторов конкурентоустойчивости / Е.В. Печеркина // Вестник ОГУ. – 2005. – № 8. – С. 89-95.
16. Рычихина Н.С. Оценка локального экспортного потенциала предприятия / Н.С. Рычихина // Современные наукоемкие технологии. Региональное приложение. – 2013. – № 3(35). – С. 73-78
17. Сычев М.С. Факторы внешнеэкономической деятельности и их систематизация / М.С. Сычев // Инновационное развитие экономики. – 2012. – № 3(9). – С. 7-10
18. Фатенок-Ткачук А.О. Аналізування факторів впливу на розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств / А.О. Фатенок-Ткачук // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17.
19. Чернобай Л.І. Чинники формування витрат на експортну діяльність: загальна характеристика та класифікація / Л.І. Чернобай, Н.О. Вацик // Вісник

- національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2011. – № 720. – С. 315-327
20. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка: Навч. посіб. / Ю.Г. Козак, Д.Г. Лук'яненко, Ю.В. Макогон та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 672 с.
21. Моделі стратегічного планування [Електронний ресурс] // Бібліотека економіста. – Режим доступу до ресурсу: <http://library.if.ua/book/101/6927.html>
22. Козак Ю. Г. Міжнародна торгівля: підручник: навч.посібник / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, Н. В. Притула та інші. - 5-те вид. перероб. та доп. - Київ-Катовіце-Краков: Центр учбової літератури, 2015. – 272 с.
23. Офіційний сайт ТОВ «Телекарт-Прилад» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://telecard.com.ua/uk/>
24. Офіційні матеріали ТОВ «Телекарт-Прилад»
25. Козак Ю.Г. Логвінова Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємство-регіон: навчальний посібник. / за ред. Ю. Г. Козака. – вид. 6-те, перероб. та доп. – К.: Освіта України, 2016. – 300 с.
26. Положення про структуру ТОВ «Телекарт-Прилад» від 03.07.2017
27. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник. 4-те вид., перероб. та доп. / [Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, В. В. Ковалевський та інш.] - К.: Освіта України, 2012. – 272 с.
28. Маргасова В.Г. Аналіз фінансових результатів зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання / В.Г. Маргасова, А.В. Роговий, В.В. Виговська // Актуальні проблеми економіки. – 2015. - №3. – С. 207 – 213.
29. Підвищення конкурентоспроможності підприємства приладобудівної галузі [Електронний ресурс] / Шеховцова М.В.– Режим доступу: www.internauka.com/uploads/public/14329111726261.pdf
30. Сукач О. О. Вирішення проблем оцінювання ефективності праці на промислових підприємствах / О. О. Сукач // Матеріали ІХ Міжнародної

науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи розвитку підприємництва», присвяченої 85-річчю ХНАДУ (м. Харків, 27 листопада 2015 р.): – Харків: ФОП Крамаренко Ю. М. – 2015. – С. 86-87.

31. Сукач О. О. Удосконалення оцінювання ефективності праці на промислових підприємствах / О. О. Сукач // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 5 (167). – С. 405-412.
32. Сучасні проблеми збутової політики українських підприємств [Електронний ресурс]. / Гамалій В.Ф., Романчик С.А., Фабрика І. В. – Режим доступу : [http:// www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/02.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/02.pdf)
33. Севастьянов Р.В., Рябко Д.В. Шляхи та фактори зниження собівартості продукції промислового підприємства/Економіка – зб. статей – Запоріжжя, 2014.
34. Хоменко Т.Ю. Методичні підходи до оцінки ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю / Т.Ю. Хоменко, П.В. Круш // Актуальні проблеми економіки та управління. – 2017. – № 11. – С. 56 – 64.
35. Шкурупій О.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : Навч. посібник / О.В. Шкурупій, В.В. Гончаренко, І.А. Артеменко. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 248 с.
36. Яворський А.І. Державне управління зовнішньоекономічною діяльністю як фактор підвищення ефективності національного виробництва: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н./А.І Яворський. – Донецьк: Донецька державна академія управління, 2013. – 15 с.
37. Козак Ю. Г. Основи зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник / Ю. Г. Козак, О. А. Єрмакова, Т. Спорек та інші. – видання 5-те, перероб. та доп. – Київ-Катовіце: Центр учбової літератури, 2016. – 325 с.
38. Літвінова В. О. Оцінка порівняльної ефективності шляхів підвищення конкурентоспроможності продукції / В. О. Літвінова, Ю. А. Єгупов // Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового. – Одеса: Атлант, 2013. – С. 141-159.

- 39.Сорокін С. Л. Ефективність зовнішньоекономічної діяльності: поняття, вимірювання і оцінка: монографія. – Гродно: ГрГУ, 2001. – 130 с.
- 40.Степаненко О. І. Зовнішньоекономічна діяльність: вибір контрагента та організація укладання угоди // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – №7. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – С. 320 – 325.
- 41.Кудлай В. Г. Особливості експортно-імпортової діяльності у зовнішньоекономічної діяльності України // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – №3. – С. 3–9.
- 42.Угода про асоціацію з Європейським Союзом: нові можливості для українського бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eu-ua.org/eksport-yes/uhoda-pro-asotsiatsiiu-novi-mozhlyvosti-dlia-biznesu>